

Hoofdstuk I

DE VROEGSTE GENERATIES

Spanje

De familie Rodriguez¹, van oorsprong een Joodse Sefardische² familie, zou later in Vlaanderen uitgroeien tot een van de belangrijkste adellijke families uit het Ancien Régime. Een van de voorouders van de familie Rodriguez was een rabbijn, werkzaam aan het koninklijk hof in Spanje³, Abraham Seneor⁴ uit Segovia. Hij bekeerde zich in 1492 en veranderde daarbij zijn naam in **Fernando Pérez Coronel**.

Wat voorafging: na het laatste bolwerk van de Moren in Spanje, het koninkrijk Granada, in 1492 te hebben veroverd, braken Ferdinand en Isabella het 'Verdrag van Granada' van 1491. Dit verdrag waarborgde de godsdienstvrijheid van joden en moslims. Maar op 31 maart 1492 tekenden zij het zogenaamde 'Edict van Granada', dat bepaalde dat de Spaanse Joden (Sefardim) voor de keus stonden het huidige Spanje te verlaten ofwel zich tot het christendom te bekeren.

Abraham Seneor was belastingpachter⁵ in dienst van Ferdinand en Isabella. Hij verkoos zich te bekeren om zijn rijkdom te vrijwaren. Bij zijn doop op 15 juni 1492 in de kerk van Santa Maria de Guadalupe in Valladolid, samen met zijn zoon, waren de koning en koningin van Spanje alsook de kardinaal van Spanje doopheffers.

Zijn dochter Constança, geboren circa 1460 in Segovia in Spanje, huwde met **Tomaz de Vega**⁶, een arts in dienst van Ferdinand en Isabella⁷ en van wie de Joodse naam



Afb. 1
Veiga, Ourense, Galicië.
(Wikipedia)

- 1 De naam Rodriguez, zoon van Rodrigo, wordt in het Spaans met -ez geschreven en in het Portugees -es. 'Ez' en 'es' betekenen 'zoon van'. In Vlaanderen werd de naam meestal als Rodriguez geschreven en omdat die naam in onze streken de meest gangbare vorm was, wordt die vorm verder gebruikt. Ook van de naam Ximenez gebruiken wij verder de -ez-vorm.
- 2 Sefardische Joden of Sefardim zijn Joden uit Spanje en Portugal. De taal van de Sefardim is het Ladino, een aan het Spaans verwante taal met veel Hebreeuwse woorden. Deze taal is echter bijna uitgestorven.
- 3 In die tijd waren de Iberische Joden voornamelijk bankiers. Zij leenden soms aanzienlijke bedragen aan de Spaanse en Portugese koningen, want zij mochten deelnemen aan het openbaar bestuur, als diplomaat of als persoonlijke raadgever van de vorst.
- 4 De naam Seneor (Senior, Ceneor, Cenior) betekent hier wel de Joodse familienaam en geenszins het woord 'senior' afkomstig uit het Latijn wat 'de oudere' betekent.
- 5 Een belastingpachter had het recht om belastingen te innen. Hij betaalde een pachtsom aan de overheid en wat hij meer ophaalde, was voor hem. Het voordeel was dat de belastingpachter plaatselijk het innen van de belastingen, met name indirecte belastingen, beter kon opvolgen omdat hij persoonlijk voordeel zou hebben. Toch kwam er een einde aan het beroep van belastingpachter aan het einde van de 18de eeuw. Van dan af werden de belastingen geïnd door de overheid.
- 6 de Vega, of ook de Veiga of da Veiga. Omdat de Vega in Vlaanderen gebruikt werd, wordt die vorm verder gehanteerd.
- 7 Elke Iberische vorst, zowel in Spanje als in Portugal, kon in die tijd een beroep doen op zijn Joodse hofarts. De

niet meer gekend is. Hij werd circa 1450 geboren in Veiga, in de provincie Ourense in de regio Galicië. Het gezin week uit naar Portugal toen de dochter van Ferdinand en Isabella, Isabella van Aragon gehuwd met Manuel, koningin van Portugal werd.

Portugal

In die periode verschilde de toestand in Portugal niet veel van de Spaanse: de algehele golf van antisemitisme, die in 1492 in Spanje woedde, zou vijf jaar later in Portugal ontstaan. Koning Manuel I van Portugal (1469-1521) vaardigde in 1497 het zogenaamde 'Verdrijvingsedict' uit. Dat bepaalde dat de Joden, zoals in Spanje een paar jaar eerder gebeurde, voor de keus stonden: vertrekken of zich bekeren. Aanleiding hiertoe was de komst van de Sefardische Joden uit Spanje, die om godsdienstige redenen naar Portugal gevlucht waren. De massa Joden uit Spanje werd door koning Manuel eerst verwelkomd, maar al gauw kregen zij van alles de schuld: misoogsten, miskramen, epidemieën, en vanaf 1497 vonden gedwongen bekeringen plaats. Vele Joden vertrokken en zochten heil in het noorden.

Afb. 2

Koning Manuel I van Portugal.
(Wikipedia-Publiek Domein)



Afb. 3

Isabella van Aragon, latere
koningin van Portugal.
(Wikipedia-Publiek Domein)



Afb. 4

Beschrijving van het wapen
van de familie Vega volgens
Rietstap: « Aux 1 et 4 de
gueule à l'aigle d'or, becqué,
membré et couronné d'azur
(Vega); aux 2 et 3 d'argent
à trois fleurs-de-Lis d'azur
(Arunjo)⁹. »

De bekeerde Joden, zoals de familie Vega-Coronel, die ter plaatse bleven, werden 'nieuw-christenen', '*cristãos novos*', of ook wel in pejoratieve betekenis 'Marranen'⁸ genoemd. Die 'nieuw-christenen' waren voornamelijk handelaren en in- en uitvoerders. Daartoe bouwden zij in het buitenland een netwerk van handelsposten uit.

Het gezin de Vega-Coronel installeerde zich circa 1492 in Evora, een stad in het zuidoosten van Portugal en de hoofdstad van het gelijknamige district in de regio

Iberische Joden vertaalden de Arabische teksten ten behoeve van de christenen. Die vertalingen zijn ook zeer belangrijk geweest voor de verdere verspreiding, niet alleen van de Arabische geneeskunde, maar ook van de vroegere Hippocratische en van de Galenische geneeskunde. De Iberische Joodse geneesheren hebben een grote bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de geneeskunde. Talrijke Joodse intellectuelen waren niet alleen artsen, maar tegelijk ook rabbijn, filosoof en schrijver.

⁸ Dit laatste woord is afgeleid van het Castiliaans '*marrano*', of van het Portugees '*mahram*', wat 'verboden' betekent, wijzend op de minorisering en uitsluiting van deze bevolkingsgroep.

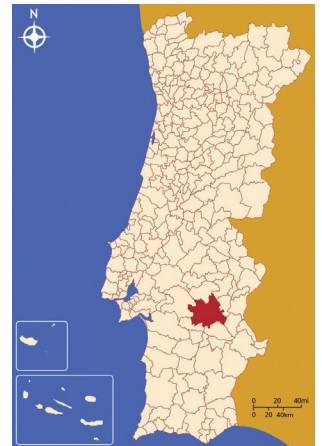
⁹ Arunjo is een voorvader van de Rodriguez.

Alentejo, hoewel nog verschillende leden van die familie in Madrid, Segovia en Sevilla woonden. Er zijn veel brieven met het thuisfront bewaard, allemaal in het Catalaans geschreven.

Misschien was het voor de familie Vega-Coronel gunstiger om naar Portugal uit te wijken, maar nooit zijn de leden van die familie verontrust door de Inquisitie. Dat blijkt uit geen enkel document te mijner beschikking. Tomaz overleed circa 1514 in Portugal. De juiste locatie kon niet achterhaald worden.

De volgende generatie: Rodrigo de Vega

Een kleinzoon van Fernando Pérez Coronel en zoon van Tomaz, **meester of 'Mestre' Rodrigo de Vega**, geboren circa 1480 in Veiga, kwam aan het einde van de 15de eeuw met zijn ouders Tomaz en Constança naar Portugal en werd lijfarts van koning Manuel I van Portugal. Door middel van een koninklijk charter verkreeg hij op 15 januari 1500 van de koning de toestemming om de geneeskunde overal, in alle landen en streken van de Portugese kroon, uit te oefenen. Dat maakte hem ook tot de hoofdfiguur in de Raad van de Koning voor de wereldontdekkingstochten.



Afb. 5
Alentejo, met Evora als hoofdstad.
(Wikipedia)

Huwelijk

Rodrigo huwde met **Juliana de Meneses** en zij hadden ten minste vijf zonen en één dochter, allen geboren in Evora. Rodrigo overleed circa 1546 in Portugal, maar de juiste locatie is niet gekend. Zie bijlage 1.

Afb. 6 en 7
Rodrigo de Vega en zijn echtgenote Juliana de Meneses¹⁰.
(Private collectie)



¹⁰ Let op de sierlijke molensteenkraag, d.i. een ronde kraag van geplooid fijn linnen (batist) en later versierd met kant. Deze modegril is ontstaan in het Iberisch Schiereiland en kwam met de Spanjaarden en Portugezen naar onze streken in de tweede helft van de 16de eeuw. Deze rage duurde tot circa 1630, waarna de platte kraag weer de bovenhand kreeg. Die kraag doet denken aan een molensteen, vandaar de naam. Dat is een hulpmiddel om portretten te dateren. Meer info hierover: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Molensteenkraag>.

Kinderen

1. **Rodrigo Rodriguez de Vega**, † 19 september 1592.
2. **Antonio Rodriguez de Vega**, † 1554.
3. **Thomas Rodriguez de Vega**, geboren in Evora circa 1504¹¹ en overleden in 1579 in de universiteitsstad Coimbra¹². Hij was arts, zoals zijn vader en grootvader, en bovendien ook hoogleraar aan de Faculteit van Geneeskunde in Coimbra. Een van zijn zonen was professor in de Rechten in Coimbra en een andere zoon trad toe tot de jezuïetenorde.
4. **Emanuel (Manuel) Rodriguez d'Evora**, geboren circa 1506 en overleden circa 1586 in Antwerpen. Hij huwde circa 1520 in Lissabon met **Catharina Lopez de Elvas**, geboren circa 1520 en overleden in Antwerpen, dochter van Emanuel Lopez en Beatrix de Villalobos (zie hoofdstuk 2).
5. **Isabel Rodriguez de Vega**, geboren in Evora circa 1508 en overleden in 1566, huwde in Lissabon met **Duarte¹³ Ximenez de Aragon** (1503-1560). Hun zoon Rodrigo Nunes huwde met zijn nicht Gratia, de dochter van Emanuel (Manuel). Rodrigo en Gratia waren de ouders van Anna Lopez Ximenez de Aragon, de eerste barones van Rode, gehuwd met haar oom Simon I Rodriguez de Evora. Isabel en Duarte waren aldus stamouders van de familie Rodriguez de Evora y Vega, evenals haar broer Emanuel, gehuwd met Catharina Lopez de Elvas, die vader was van Simon I, de eerste baron van Rode, maar dat maakt de stamboom er niet eenvoudiger op.
De familie Ximenez heeft veel gelijkenissen met de familie Rodriguez, niet alleen qua rijkdom: zij kochten ook verschillende statige herenhuizen in Antwerpen, en een van de zonen kocht eveneens een heerlijkheid, het Hof van Leugenhaeghe in Steendorp bij Temse, maar wel niet zo omvangrijk als het Land van Rode, waarop hij het kasteel het 'Blauwhof' bouwde.
Later is een telg van die familie ook markies geworden.
6. **Andreas Rodriguez de Evora de Andrade¹⁴**, ridder, geboren in Evora circa 1510 en overleden in Lissabon in 1575. Als Portugese humanist verzoende hij humanistische belangen met familiebedrijfsactiviteiten van zijn illustere familie van nieuwe christenen en rijke kooplieden, en onder de naam *Andreas Eborensis Lusitanus*¹⁵ schreef hij vele theologische werken, die eerst gedrukt werden in Coimbra, maar later herdrukt in steden zoals Keulen, Venetië of Lyon.

11 Sommige bronnen vermelden 1513 als zijn geboortjaar.

12 Coimbra ligt ruim 200 km ten noorden van Lissabon en 100 km ten zuiden van Porto, aan de rivier de Mondego. Het grootste deel van het historische centrum bevindt zich ten oosten van deze rivier, waaronder de meeste gebouwen van de universiteit, een van de oudste van Europa.

13 Eduardus.

14 Sommige kinderen gebruikten de naam Rodrigues da Veiga (of de Vega) van hun vader, anderen Rodrigues de Evora naar de plaats van herkomst of ook d'Andrade naar hun grootmoeder Maria de Andrada, moeder van Constança Coronel. Het lijkt of de familieleden die in Portugal bleven, de naam da Veiga of de Vega gebruikten en degenen die naar het buitenland vertrokken, de naam de Evora, dat laatste waarschijnlijk om hun afkomst te benadrukken. Pas halverwege de 17de eeuw werd in Vlaanderen de naam Rodriguez de Evora y Vega gebruikt.

15 De letterlijke vertaling van *Andreas Eborensis Lusitanus* is Andreas de Portugees van Evora.

De Ximenez, de Coronels en de Rodriguez sloten zeer lucratieve contracten af voor de invoer van peper, andere specerijen en ook suiker, onder meer met Brazilië en Azië. Zij hadden agenten in Venetië, Rome, Sevilla, Amsterdam en Frankfurt. Daarnaast voerden zij ook diamanten vanuit Azië naar Antwerpen in en *last but not least* waren zij actief in het bankwezen en de rederij, meer bepaald het koopvaardijbankwezen en vreemde valuta. Het weze duidelijk dat er enorm veel geld mee gemoeid was en dat die families zich enorm verrijkt hadden. De Ximenez en de Rodriguez waren veruit de rijkste families.

Niet alleen waren hun geografische activiteiten van belang voor hun handel, ook hun huwelijken droegen bij tot de bloei ervan. Zo huwde Simon I met de dochter van de partner van zijn vader, die tevens zijn nichtje was¹⁶, Anna Ximenez de Aragon. Zijn broer Lopo huwde met een telg van een van de welvarendste nieuw-christelijke families, de familie Gomes Elvas de Coronel.

Sluiting van de handel

Eind 16de eeuw was het voor mensen zoals de familie Rodriguez d'Evora of Ximenez plots gedaan met die handel. Een van de redenen was dat er een nieuwe soort van ondernemers was ontstaan, zonder kapitaal, dus zonder contanten. Die nieuwe ondernemers riskeerden zich soms ver, veel te ver, met als gevolg schulden en/of faillissementen. Een andere reden was dat de handel, de in- en uitvoer naar verre gebieden, altijd al beschouwd werd als een activiteit van nieuwe christenen, dus van bekeerde Joden. De leden van die families wilden eigenlijk eerder een 'normaal' leven van gefortuneerde personen gaan leiden, zonder de stempel Joods, d.i. meer veilige activiteiten in plaats van risicovolle handel met kans op faillissementen, activiteiten die meer toegespitst waren op wetenschap, ambtenarij en/of rentenieren als grootgrondbezitters. Ook hadden families zoals de Rodriguez meer en meer toe-



Afb. 8
De stad Evora.
(Wikipedia-Publiek Domein)

¹⁶ Zo komt het dat er in de kwartierstaat van de familie Rodriguez – eerst baronnen en later markiezen – ‘kwartierherhaling’ plaatsheeft: eenzelfde persoon komt meerdere keren in een kwartierstaat voor. Normaal gezien is kwartierherhaling onvermijdelijk: per generatie verdubbelt het aantal voorouders. Gaat men tien generaties terug, dan heeft men al meer dan 1000 voorouders. Gaat men twintig generaties terug, dan zijn het er al meer dan een miljoen, en na dertig generaties een miljard. Zoveel mensen leefden er een paar eeuwen geleden nog niet op aarde. Bij de familie Rodriguez ligt de oorzaak in het feit dat verschillende leden van die familie huwden met neven en nichten, die dezelfde groot- of overgrootouders hadden.

gang tot de koninklijke hoven, zowel in Portugal als in Spanje, en een activiteit als handelaar, zelfs als rijke handelaar, werd als minderwaardig beschouwd. De oudere handelaren verlieten de wereld van de handel en de jongere generatie wilde leven als rentenier.

In Lissabon, en even later in Spanje, trof men de eerste tekenen van die ommezwaai aan toen de familie Rodriguez en met hen ook andere nieuw-christen handelaren een na een de handelsposten sloot of overliet aan anderen. Kort daarna volgden de meeste buitenlandse handelsposten, dus ook Antwerpen. De sluiting van al die handelsposten ging niet gepaard met verlies van rijkdom, want zij bleven rijk, zeer rijk. De Verenigde Oost-Indische Compagnie, in 1595 gestart met geld van Amsterdamse kooplui, werd kort nadien het grootste handelsbedrijf ter wereld met een monopolie voor de import van specerijen en kruiden vanuit Azië en nam hoogstwaarschijnlijk handelsposten over van de Portugezen.